

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLER VE EĞİTİMLERİ

*Mahmut ÇİTİL¹
İrem AKÇAYIR²*

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca bilim, teknoloji, sanat ve toplumsal yaşam alanlarında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu ilerlemelerin çoğu ortalama ve ortalama altı kapasiteye sahip bireylerden ziyade, ortalama üstü ve seçkin kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir (Enç, 2005). Bu seçkin bireyler, farklı özellik ve bakış açılarıyla öne çıkarak bilim, sanat, liderlik ve teknoloji gibi çeşitli alanlarda topluma ve insanlığa büyük katkılar sağlamışlardır. Bu önemli insanların büyük çoğunluğunun ise üstün zekâ ve yetenekli bireyler olduğu söylenebilir. Üstün yetenekli bireylere gereken önemi ve desteği veren toplumların bu bireylerden azami şekilde yararlandıkları, bu kişilerin sağladığı faydaların sadece yerel ölçekte değil küresel açıdan da insanlığa katkı sağladığı görülmektedir. Bu nedenle, tarihsel süreçte üstün yeteneklilerin eğitime değinmekte fayda bulunmaktadır.

ÜSTÜN YETENEKLİLER EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YASAL DAYANAKLARI

İlk toplumlar da eğitim, genellikle belirli bir kesime sunulan sınırlı bir imkân olarak görülmüştür. Örneğin, Sparta’da erkek çocuklar hem zihinsel hem de fiziksel açıdan zorlu bir eğitimden geçerken, Platon’un «Ülküsel Devlet» eserinde üstün nitelikli insanların eğitimi üzerine teorik öneriler yer almaktadır (Ataman, 2009; Ünder, 1993). Tarihsel boyutta

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Üstün Zekâlılar Eğitimi AD., mahmutcitil@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-7607-6595

² Arş. Gör. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Zihin Engelliler Eğitimi AD., iremakcayir@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5788-405X

öğrenme fırsatları sunmalıdır. Ayrıca, ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine dahil olmaları ve öğretmenlerle iş birliği yapmaları önemlidir (Çitil, 2018).

Türkiye’de üstün yetenekli bireylerin eğitimi, yasal dayanaklar ve politikalar çerçevesinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak, bu alanda daha fazla farkındalık yaratılması, öğretmenlerin ve ailelerin eğitilmesi, eğitim programlarının zenginleştirilmesi ve tanılama süreçlerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Üstün yetenekli bireylerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmak için onlara uygun eğitim ortamları ve programlar sunmak büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Akkanat, Y. (2004). *Üstün yetenekli öğrencilerin bilişsel özellikleri*. İstanbul: Yayınevi.
- Altunya, N. (2006). *Gazi Eğitim Enstitüsü*. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Ataman, A. (1998). *Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, A. (2004). Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler. *Üstün eğitim* içinde (s. 151-170). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ataman, A. (2007). Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 6(11), 21-30.
- Ataman, A. (2009). Üstün zekâlı/yetenekli çocuklar. Ataman, A. (Ed.), *Üstün gereksinimli çocuklar ve Üstün eğitime giriş* içinde (s. 175-197). Gündüz.
- Ataman, A. (2018). *Üstün zekâlı ve üstün yetenekliler konusunda bilinmesi gerekenler*. Vize Yayıncılık.
- Baykoç, N. (2014). *Üstün akıl, zekâ, deha, yetenek, dahiler-savantlar: Gelişimleri ve eğitimleri*. Vize Yayıncılık.
- Bencik, S., & Metin, N. (2006). Mükemmeliyetçilik ve üstün yetenekliler. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(2), 92-105.
- Betts, G. T., & Kercher, J. J. (2009). The autonomous learner model fort he gifted and talented. In J. S. Renzulli, E. J. Gubbins, K. S. McMillen, R. D. Eckert, & C. A. Little (Eds.), *In Systems and Models for Developing Programs for the Gifted and Talented* (2nd ed., pp. 49-104). Creative Learning Press.
- Bildiren, A. (2018). *Üstün yetenekli çocuklar* (4. Baskı). Pegem.
- Bilgili, A. E. (2000). Üstün yetenekli çocukların eğitimi sorunu. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 59-74.
- Callahan, C. M., & Dickson, R. K. (2014). Mentors and mentorships. In J. A. Plucker & C. M. Callahan (Eds.), *Critical issues and practices in gifted education* (pp. 413-427). Prufrock Press.
- Callard-Szulgit, R. (2010). *Parenting and teaching the gifted*. R&L Education.
- Cross, T. L. (2011). Social coping of gifted and talented students in a rural school: A case study. *Gifted Child Quarterly*, 55(4), 294-307.
- Çağlar, D. (2004) Üstün zekâlı çocukların özellikleri. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili. (Ed.), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı* (s.111-125) içinde. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çetinkaya, Z. B., & Metin, H. (2012). *Üstün yetenekli öğrencilerde liderlik özellikleri*. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Çitil, M. (2018). Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi politikalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 220, 143-172.
- Çitil, M. (2019). Özel yeteneklilerin özellikleri ve gelişimleri. Özmen, R. Ataman, A., (Ed). *Öğrenme Güçlüğü ve Özel Yetenek* (ss.250-270) içinde. Maya Yayıncılık.
- Çitil, M. (2020). Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi nasıl olmalı? Strateji belgeleri ışığında politika önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi*. Özel Sayı, 232.
- Çitil, M., (2022). Özel yetenekli öğrenciler kavramı ve tarihsel gelişimi. S. Talas (Ed.), *Öğrenme Güç-*

- lülüğü ve Özel Yetenek içinde (ss. 1-23). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çitil, M. (2021b). Üstün yetenekli öğrencilerin okulda sosyal uyum davranışları. U. Sak (Ed.), *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Duygusal ve Akademik Gelişimi* içinde (s. 121-147). Pegem.
- Çitil, M., & Ataman, A. (2018). İlköğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin davranışsal Üstünlüklerinin eğitim ortamlarına yansımaları ve ortaya çıkabilecek sorunlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 185-231.
- Çitil, M., & Özdemir-Kılıç, M. (2019). Üstün yetenekliler alanına giriş. Kılıç, O., & Çitil, M. (Ed.), *Üstün Yetenekli Öğrenciler Var* (ss. 14-46) içinde. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çitil, M., & Sak, U. (2020). Türkiye’de özel yetenekli bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri. *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, 117-136.
- Dağlıoğlu, H. E. (2014). Erken çocuklukta üstün zekâ/üstün yetenek. Ayşegül Ataman (Ed.), *Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler konusunda bilinmesi gerekenler* içinde (s. 46-81). Vize.
- Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün zekâlı çocukların eğitimi. In M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, & A. E. Bilgili (Edler.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 233-242). Çocuk Vakfı Yayınları.
- Davis, G. A. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve eğitimi* (M. I. Koç, Çev.). Özgür Yayınları.
- Davis, G. A., Rimm, S. B., & Siegle, D. B. (2014). *Education of the gifted and talented*. Pearson Education Limited.
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Gücü*. Gündüz Yayıncılık.
- Feldhusen, J. F., & Moon, S. M. (1992). Grouping gifted students: Issues and concerns. *Gifted Child Quarterly*, 36(2), 63-67.
- Gallagher, J. J. (1994). Current and historical thinking on education for gifted and talented students. In P. O. Ross (Ed.), *National excellence: A case for developing America’s talent* (pp. 4-8). U.S. Department of Education.
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. A member of Perseus Book Group.
- Gubbins, J. E. (2014). Enrichment. In J. A. Plucker & C. M. Callahan (Eds.), *Critical issues and practices in gifted education* (pp. 223-236). Prufrock Press.
- Jolly, J. L. (2009). History of gifted education in the United States. B. Kerr (Ed.). In *Encyclopedia of giftedness, creativity, and talent* (Vol. 1) (pp. 427-430). Sage.
- Johnsen, S. (2011). *Identifying gifted students: A practical guide*. Prufrock Pr.
- Levent, F. (2011). *Üstün yetenekli çocukların hakları el kitabı: Anne baba ve öğretmenler için*. Çocuk Vakfı Yayınları.
- Levent, F. (2013). *Üstün yetenekli çocukları anlamak*. Nobel Yayıncılık.
- Lewis, R. (1999). Teachers coping with the stress of classroom discipline. *Social Psychology of Education*, 3(3), 155-171.
- Lohman, D. (2005). The role of nonverbal ability tests in identifying academically gifted students: An aptitude perspective. *Gifted Child Quarterly*, 49, 111-138.
- Maker, C. J., & Pease, R. (2018). Real Engagement in Active Problem Solving: An International Collaboration. In B. Wallace (Ed.), *The SAGE Handbook of Gifted and Talented Education*. SAGE.
- Markusic, M. (2012). Unusual Behaviors of Gifted Students <http://www.brightbubeducation.com/teaching-gifted-students/49993-disciplining-bad-behavior-in-gifted-children>
- MEB. (2013). *Özel Yetenekli Bireyler Strateji Planı*. <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/005.pdf>
- MEB. (2019). *Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. T.C. Resmî Gazete, 29072, 26 Temmuz 2014. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140726.htm>
- Montgomery, D. (2003). *Gifted and talented children with special educational needs*. David Fulton Publishers.
- ÖEHY – MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018). 07.07.2018 tarih ve 30471 sayılı resmî

- gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Özbay, Y. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını. https://www.aile.gov.tr/media/92202/01_05_us-tun-yetenekli-cocuklar.pdf
- Pfeiffer, S. I., & Stocking, V. B. (2000). Vulnerabilities of Academically Gifted Students. *Special Services in the Schools*, 16(1-2), 83-93. https://doi.org/10.1300/J008v16n01_06
- Porter, L. (2005). *Gifted young children: A guide for teachers and parents*. Open University Press.
- Reid, E. (2015). Development of gifted education and an overview of gifted education in the USA, Canada, Equator, and México. *Slavonic Pedagogical Studies Journal*, 4(2), 241-247.
- Reis, S. M., & Renzulli, J. S. (2009). The Schoolwide Enrichment Model: A focus on students strengths and interests. In J. S. Renzulli, E. J. Gubbins, K. S. McMillen, R. D. Eckert, & C. A. Little (Eds.), *Systems and Models for Developing Programs for the Gifted and Talented* (2nd ed., pp. 323-352). Creative Learning Press.
- Renzulli, J. S. (2005). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. In R. J. Sternberg & J. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (2nd ed., pp. 217-279). Cambridge University Press.
- Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roeper Review*, 6(3), 127-130.
- Ruff, H. A. (2014). Developmental progression of gifted children. In G. A. Davis & S. B. Rimm (Eds.), *Education of the Gifted and Talented*. Pearson.
- Sak, U. (2010). Üstün zekâlı öğrenciler. In H. İ. Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gerekisini Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (2. Baskı) içinde. PegemA.
- Sak, U. (2012). *Üstün zekâlılar (Üstünlükleri, tanılanmaları, eğitimleri)*. 2. Baskı. Maya Akademi.
- Sak, U., Bal-Sezerel, B., Ayas, B., Tokmak, F., Özdemir, N. N., Demirel-Gürbüz, Ş., & Öpengin, E. (2016). *Anadolu Sak Zekâ Ölçeği (ASİS) uygulayıcı kitabı*.
- Sezer, Ş. (2015). Üstün yeteneklilerin sınıf içinde olumsuz davranışları ve yönetilmesine ilişkin öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 317-333.
- Silverman, L. K. (1993). Social development, leadership, and gender issues. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented*, (s. 291 – 327). Love Publishing.
- Suveren, S. (2006). Anasınıfına devam eden çocuklar arasından üstün yetenekli olanların belirlenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi].
- Tan, S. (2018). Hızlandırma ve gruplama modelleri. In F. Şahin (Ed.), *Üstün yetenekli öğrenciler ve eğitimleri* (s. 23-42). Anı Yayıncılık
- Tan, S. (2020). Özel yetenekli öğrenciler için eğitim stratejileri, model ve uygulamaları. *Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek içinde*, 205-222. Vize Yayıncılık
- Tannenbaum, A. J. (2003). Nature and nurture of giftedness. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (3rd ed., pp. 45-59). Pearson Education.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Güncel Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Ünder, H. (1993). Platon'un devletinde eğitim ve insan doğası. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 26(1), 185-201.
- VanTassel-Baska, J. (1992). Educational decision making on acceleration and grouping. *Gifted Child Quarterly*, 36(2), 68-72.
- VanTassel-Baska, J. (2013). Curriculum for the Gifted: A commitment to excellence. *Gifted Child Today*, 36(3), 213-214. <https://doi.org/10.1177/1076217513487351>
- VanTassel-Baska, J. (2018). American policy in gifted education. *Gifted Child Today*, 41(2), 98-103.
- Webb, J. T. (1993). Nurturing social-emotional development of gifted children. In K. A. Heller, F. J. Mo'nks, & A. H. Passow (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp. 525-538). Pergamon Press.
- Webb, J. T., Amend, E. R., Webb, N. E., Goerss, J., Beljan, P., & Olenchak, F. R. (2005). *Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults: ADHD, Bipolar, OCD, Asperger's, Depression, and other disorders*. Great Potential Press.